

C. COUKIDIS : Λεξιλόγιον Ἑλληνικῶν Λέξεων Παραγομένων ἐκ τῆς Τουρκικῆς = *Türkçeden geşme yunanca kelimeleler sözlüğü*. Atina 1960.

1960 yılında Atina'da Trakya Etüdleri Kurumu tarafından küçük bir sözlük yayınlandı. Sözlüğü tertipliyen Doğu Trakya doğumlu, tanınmış bir fikir adamıdır. Gazeteci ve hukukçu olan B. C. Coukidis türkçeyi iyi bilen ve memleketimizi iyi tanıyan bir zattır. Dokuz on yıl evvel Trakya ve Anadolu bölgelerinde yaptığı uzun bir seyyahat intibalarını altıyüz sayfayı aşan iri bir kitapta yayınladı (K. Κοουκίδη, Κόσμοι τῆς Ἀνατολῆς, Atina 1958). B. Coukidis Türkiye ile Yunanistan arasında kültür ve ilim alanlarında sıkı bir işbirliğinin yapılması zaruretime inanan ve bunun gerçekleştirilmesine samimiyetle çalışan bir aydındır.

Sözlüğün adı *Türkçeden geşme yunanca kelimeleler sözlüğü*'dür (Λεξιλόγιον Ἑλληνικῶν Λέξεων Παραγομένων ἐκ τῆς Τουρκικῆς, Atina 1960). Özlü bir *Önsöz*'de (ss. 5-13) yazar iki milletin beşyüz yıl bir arada yaşadığına işaret ettikten sonra, eski bir meseleye temasla Türklerin mi yunancadan, yoksa Yunanlıların mı türkçeden daha çok kelime aldıkları sorusunu cevaplandırıyor. Eski tetkikçiler bu hususta tereddüt göstermişlerdir, fakat B. Coukidis bu sözlüğü ile de ispat etmektedir ki Türklerin aldığı goo kadar yunanca kelimeye karşılık Yunanlılar 3.000'den fazla türkçe kelimeyi kendi dillerine maletmişlerdir. B. Coukidis'e göre bunun çeşitli sebepleri vardır ; her şeyden evvel türkçeyi zenginleştiren iki kaynak vardı: Arap ve Fars dilleri. Ayrıca, Yunan bilginleri İstanbul'un zaptından sonra Batıya kaçmışlardır; hâkim zümre kendi dilini üstün tutmuştur. Türkçeye maledilen kelimeleler ise şu alanlarla ilgilidir: a) Kilise, b) denizcilik, c) gıda maddeleri, bilhassa sebzeler, ç) zanaat ve ziraat, d) hastalıklar, e) yemek ve tatlılar. Ayrıca yunancada yerleşmiş bir miktar yabancı kelime de türkçeye geçmiştir.

B. Coukidis yunanca kelimelelerin türkçeye girişini iki safha olarak görüyor. Yukarıda bahis mevzuu olan kelime alış pre-kemalist devreye aittir. Kemalist devrede fransızca şekilleri ile alınan yunanca asıllı kelimeleler 15.000'i buluyor, denmektedir. Fakat burada bir tefrikin yapılması zaruridir : Türkler müşterek hayat yıllarında kendi dillerinde karşılığını bulamadıkları kelimeleleri benimsemişlerdir, Atatürk İnkılâbından sonra ise milletlerarası ilim ve teknik terminolojilerini aynen kabul etmişlerdir. Bu termlerin bir kısmı fransızca şekilleri ile dilimize yerleşmişse de, prensip olarak esas şekillerin kabulü tercih edilmektedir. Yazar bu hususu kendisine yazdığım bir mektuptan parçalar zikretmek sureti ile belirtmiştir (s. 13).

Yazar, Atatürk'ün harf inkılâbına, Türklerin menşesine, türkolojinin memleketimizde gelişmesine ve dilimizdeki sadeleşme ve özleşme hareketine kısaca temas ettikten sonra, bu Sözlüğü niçin tertiplediğini açıklamaktadır. Gelibolulu Oikonomides Trakya'da türkçeden Yunan diline geçen kelimeleleri toplamakla yetinmişti: B. Coukidis bu sözlüğün eksiklerini tamamlamış, ayrıca, nerede konuşulursa konuşulsun, yunancaya geçen bütün türkçe kelimeleleri tesbit edip toplamıştır. Böylece Oikonomides'inkinden çok daha büyük bir eser meydana gelmiştir. Yazar mahallî

lehçelerin malı olarak kalmayıp bütün Yunanlılar tarafından bilinen (*panhellēnikōs gnōstē*, s. 12) kelimeleri ayrıca işaretlemiştir. Bunların sayısı 891'i bulmaktadır. Mahallî kelime alış verişinin ehemmiyeti sınırlı olduğu için, tetkikimizin yalnız bu 891 kelimeye dayanmasına dikkat edilmiş, bütün misaller bu kelimelerin içinden seçilmiştir.

Kelimelerin tasnifi :

1. Siyasî ve içtimaî düzenin kurucusu Türkler olduğuna göre, bu düzene uygun bir şekilde hayatlarını ayarlamak zorunda olan Yunanlıların idarî terminolojiiyi aynen almaları gayet tabii idi. Nitekim *vali, vilâyet, nahiye, nüfus, kaymakam, vezir, vakıf* gibi kelimeler yunancanın malı olmakta gecikmemiştir.

2. Aynı şekilde *imam, minare, müezzin, ulema* gibi yunancada karşılığı olmayan kelimelerin de Yunan diline girmiş olmasını tabii karşılamak gerekir.

3. Fakat içtimaî hayatla ilgili birçok isimlerin (*emanetçi, mahalle, meydan, çarşı, pazar, alış veriş, panayır, bakkal, kasap, manav, kuyumcu, misafirlik* gibi kelimelerin) yunancaya mal edilmesi, din, dil, gelenek ve görenek ayrılığına rağmen, iki cemaatin, günlük hayatın icabına uyarak, tahmin edileceğinden çok daha sıkı bir şekilde temasta olduğunu ve birbiri ile kaynaştığını gösterir.

4. Mutfak eşyası ve ev bakımı ile ilgili araç isimlerinin yunancaya girmesi bu yakınlığın aile hayatına kadar nüfuz ettiğine bir delildir: *tencere, tepsi, filcan, maşrapa, çanak, küp, kova, kazan, leğen, mangal, ibrik, huni, peşkir, peştemal, çarşaf, faraş* gibi kelimeleri her Yunanlı bilmektedir.

5. Böylece birçok yemeklerin ve tatlıların adları yunancaya geçmiştir: *kebab* ve *köfte*'den başka, *dolma, börek, türlü, bamyâ, lâpa* gibi yemekler Yunan mutfağının malı olmuştur. Türk tatlılarının hemen hepsi isimleri ile beraber benimsenmiştir: *baklava, helva, ekmeğ kadayısı, tavuk göğsü* v.s. *Meze* ve *mezelik* gibi kelimeler de yunancaya girmiştir.

6. Bir takım zanaat ustalarının isimleri (*duvarcı, dülger, demirci, bakırcı* v.s.).

7. İmarla ilgili bazı kelimeler (*köşk, yalı, kaldırım*);

8. Giyim ve kuşamla ilgili birkaç isim (*kumaş, kadife, atlas, basma, hırka, şorap*) de yunancada yer almıştır.

9. Hattâ denizcilikle ilgili kelimelerin dahi benimsendiği görülüyor: *kayık, tayfa, gemici, palamar* (bu son isim aslında italyancadır: palamara. Fakat yunancada mevcut *παλαμάρ*' şekli bu kelimenin de yunancaya türkçe vasıtası ile girdiğine delildir).

10. Çiçek isimleri (*yasemin, gece sefası, sümbül, lâle, menekşe*), ağaç isimleri (*çam* -ve *şamluk-*, *karaağaç*) ve *çoban, çiftlik* gibi kelimeler yunanca adların yanında yer almıştır.

Dil :

Siyasî teşkilattan, dinî müesseselerden içtimaî hayata, mahallede cereyan eden günlük hayata, şehirden köye kadar yayılan bu âlemden alınan bunca kelimelerle birlikte Yunan diline bir takım ekler de girmiştir. Durum, bugün bir takım fransızca isimlerin yanında -ique ekli sıfatlarının da dilimize girmesi ile meydana gelen durumdan farklı değildir (fizyoloji, fizyolojik; demokrasi, demokratik). Ancak yunanca bunu daha geniş ölçüde yapmıştır.

1. Bu eklerden biri *nomen agentis*'i teşkil eden -çi ekidir: *kavga, kavga-cı / araba, araba-cı / batac, batac-çı / kaldırım, kaldırım-cı / bakır, bakır-cı*.

2. Bazan türkçe kelimeler -ikos eki ile yunanca sıfat haline getirilmiştir: *zor, ζόριχο / Bazan türkçe sıfat tekrar bir sıfat eki almıştır: άσίχικος (âşik) / μπόσικος (boş)*.

3. Mücerret isim eki -lik eki yunancaya aynen girmiştir: *meze, meze-lik / çam, çam-lik / misafir, misafir-lik / pazar, pazar-lık / batac, batacçı, batacçı-lık*.

4. Türkçe kelimelerin yunanca bir ekle fiil oldukları vakidir: *kavga, καθγαδιζω / eğlenti, έγλεντιζω / kavurma, καθουρντιζω / helâl, χαλαλιζω / berbat, μπερμπατεύω / boya, μπογιαντιζω*.

5. Olumlu sıfat eki -li ve

6. Olumsuz sıfat eki -siz de bir miktar kelime ile yunancaya girmiştir: *uğur, uğur-lu, uğur-suz* (ayrıca ούγουρσουζιζά uğursuzluk) / *bereket, bereket-li / para, para-li / seveda, seveda-li*.

7. Bazan -li eki kâfi gelmemiş, bir de Yunan sıfat eki ilâve edilmiştir: *kaymak, καίμακλιδικος (kaymaklı)*.

8. Bazan da -siz eki yetmemiştir: *hamur, χαμουρσουζικος (hamursuz)*.

9. Bazan türkçe bir isimden bir fiil kurulup, participium'u sıfat olarak kullanılmıştır: *cereme, τζερεμετιζω, τζερεμετισμένος / dert, νερτιασμένος (dertli)*.

Bazı hallerde Türklerin Anadolu'da yunancadan aldıkları kelime, yunancaya yeniden türkçe şekli ile girmiştir:

a) *ποντικόν (káruson) > fındık > φουντούκι veya φουντούκ'.*

b) *χωνίον > huni > χουνί.*

c) *πανήγυρις > panayır > παναγύρι veya πανεγύρ'.*

Daha başka hallerde iki dil arasındaki alış veriş o kadar açık görülüyor :

ç) meselâ Sözlükte yunanca σουσάμι veya σουσάμ'in türkçe *susam*'den geldiği kaydedilmekle yetinilmiştir. Bu doğrudur ve aynı semitik menşeli kelime eski yunancada mevcut olduğu halde (σήσαμον veya σησάμη), Yunanlıların türkçe şekli benimsemiş olmaları dikkat çekicidir. Ancak bir küçük mesele kalıyor; o da acaba türkçe *susam* arapçadan mı gelmez (krş. aram. šumšēmā), yoksa yunancadan mı meselesidir. Kelimenin şekli ve vurgusu Arap menşeni düşündürüyorsa da, yunanca σησάμη'den gelmiş olması da imkân dışı değildir.

d) B. Coukidis πίττα veya πίττα'nın türkçe *pide*'den geldiğini ileri sürüyor. Ancak *pide* aslında türkçe değildir. Diğer taraftan eski yunancada πίττα mevcuttur ve "zift" demektir. Semantik geçiş italyanca "pane di pece", fransızca "pain de poix" ("zift külçesi", kelimesi kelimesine "zift somunu") ile izah edilmektedir. Bu izah doğru ise, πίττα'nın *pide*'den değil, *pide*'nin πίττα'dan gelmiş olacağını düşünmeliyiz. Her ihtimalle italyanca *pizza* da bu kelime ile ilgilidir (krş. C. Battisti - G. Alessio, *Dizionario Etimologico Italiano*, Firenze 1960, s.v. pitta).

His ve görüş birliği:

Maddî âlem, müşterek hayat iki milleti, din ayrılığına rağmen, oldukça derin bir his ve görüş birliğine erdirmiştir.

His birliğinin en güzel belgesi Yunanlıların birçok türkçe nidaları benimsemiş olmalarıdır; Türklerle Yunanlılar belli durumlar, belli hareketler karşısında

aynı tepkileri göstermişlerdir: *haydi, aman, aferin, vay* (βάι χαλινά σου: vay haline!), *yahu, yuha* (*yuha*'dan γιουχαίζω: yuhalamak), *insaf, maşallah, canım*.

Türklerle Yunanlılar beş yüzyıl müddetle aynı *eğlencelerle* oyalanmışlar, aynı yemekleri, aynı *mezeleri* yemişler, aynı eşyayı kullanmışlar, aynı şeylere değer vermişlerdir. *Haram* ve *helâl* dinî mânalarından sıyrılarak ahlâki mefhum olarak kullanılmıştır. Bu kaynaşma şehirde kalmayıp, *köye, çiftliğe, çoban* âlemine kadar yayılmıştır. Tarihçiler ve sosyologlar dil yolundan iki milletin müşterek hayatına ait çok ilgi çekici bilgiler çıkarabileceklerdir. Şurası muhakkaktır ki iki topluluk, siyasi tarihin aksettirdiğinden çok daha ahenkli bir hayat yaşamıştır. Hükmeden ile hükmedilen münasebetleri iki topluluğun arasını açmışsa da, bugün artık böyle bir mesele kalmamıştır. Müşterek hayatın iki topluluk arasında kurduğu bağlar değerlendirildikçe anlaşılacaktır ki Atatürk'ün açtığı dostluk çığırını yalnız bugünün menfaatlerine uygun düşmekle kalmıyor, çok derin bir tarihi gerçeğe dayanıyor.

Prof. Dr. SUAT SİNANOĞLU